

Богатирьова Ольга Іванівна

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Національний університет державної фіскальної служби України

ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Сучасна українська журналістика сьогодні переживає не найкращі часи. Щоденно засоби масової інформації повідомляють про перешкодження законній професійній діяльності журналістів з боку окремих фізичних і юридичних осіб й особливо з проявами насильства. Саме тому питання запобігання злочинам, передбаченим ст. 171 КК України, набувають актуальності для кримінологічної науки.

Не зважаючи на невелику кількість зареєстрованих злочинів, передбачених ст. 171 КК України, існує тенденція до значного зростання випадків перешкоджань законній професійній діяльності журналістів, а тому наявні всі підстави вважати, що вони відзначаються підвищеною суспільною небезпекою і потребують належних заходів реагування з боку держави та її інституцій, зокрема, правоохоронних структур та суду.

Безпосередні причини і умови перешкодження законній професійній діяльності журналістів в Україні пов'язані з конкретною особою, яка вчиняє злочин, а інакше ми не може розглядати її дії як кримінально протиправні.

Серед основних причин і умов перешкодження законній професійній діяльності журналістів в Україні можна виділити такі:

– по-перше, ті які криються у глибинних соціально-економічних і політичних суперечностях. Зокрема, криміналізація економіки відбувається при суттєвому порушенні інтересів суспільства і громадян, непрозорістю та відсутністю дієвого контролю за фінансово-економічними процесами в країні. Все це створює підґрунтя для появи у суспільстві потужної фінансової бази, розподілу сфер впливу, в тому числі на ЗМІ та журналістів, що їх представляють.

Хоча внаслідок зростання рекламного ринку дещо збільшилася кількість незалежних видань, залишається багато проблем. Більшість медіа слугують віддзеркаленням інтересів окремих фінансово-політичних угруповань, і тим самим стають своєрідним «інструментом» у протистоянні владних структур, через що підвищується їх віктимність у таких ситуаціях. Для більшості власників ЗМІ слугують не для отримання прибутку, а засобом впливу на громадськість та владу.

– по-друге, проблема залежності засобів масової інформації від держави. Органи державної влади суто формально виконують вимоги щодо необхідності оперативного і всебічного реагування на звернення й повідомлення журналістів про факти втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування у діяльність засобів масової інформації, перешкодження законній професійній діяльності журналістів.

– по-третє, суттєві недоліки у роботі правоохоронних органів. Саме їх діяльність повинна протистояти тиску на журналістів з боку криміналітету, забезпечити належну співпрацю правоохоронних органів із ЗМІ і, як наслідок, захистити журналістів через їх професійну діяльність.

– по-четверте, недоліки вітчизняного законодавства України та правозастосовної практики. Зокрема, існування в КК України суміжних з перешкодженням законній професійній діяльності журналістів складів злочинів, недосконалість редакції диспозиції ст. 171 КК України, відсутність однозначного розуміння поняття «професійна діяльність журналіста», плутанина у розмежуванні понять «діяльність журналіста» і «журналістська діяльність», відсутність гарантій електронних ЗМІ, що призводить до помилок під час кваліфікації злочинів, передбачених ст. 171 КК України. Крім того, доступ журналістів до інформації стає все більш складним. Зокрема, положення Закону України «Про інформацію» в частині права на отримання інформації і санкцій за відмову в ній практично не працюють.

І хоча Україна займає одне з перших місць на пострадянському просторі за кількістю та якістю законів, що присвячені діяльності мас-медіа, поряд з цим, рівень застосування цих законів на практиці, за твердженням самих журналістів бажає бути кращим.

– по-п'яте, зниження рівня свободи слова, що полягає в обмеженні конституційного права громадян на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, права вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію, необхідну їм для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Тільки за останні два роки постраждало 180 журналістів. Причинами перешкоджання було висвітлення журналістами фактичних подій для громадськості, а головне стосовно їх застосовували силу, незважаючи на розпізнавальні знаки працівників ЗМІ, а працівники поліції втручалися тільки в окремих випадках.

– по-шосте, журналісти стають потерпілими від злочинів, передбачених ст. 171 КК України. Зокрема, як свідчать дослідження їм властивий досить високий рівень віктимності через наявність у них певних негативних особистих якостей (самозакоханість, пихатість, нездорова цікавість, яка нерідко видається ними за професійну якість журналіста, зневажливе ставлення до окремих норм поведінки, які, на їхню думку, не стосуються їх самих).

Наведені нами причини і умови, що продукують учинення злочинів, пов'язаних із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів, не є вичерпними, що цілком закономірно, бо пізнання, як і власне середовище та його фактори, знаходяться в постійному русі.

В цілому питання причин та умов перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Україні можна віднести до дискусійних у кримінологічній науці. Однак, виявлені нами причини та умови перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Україні надають можливість визначити наступні заходи запобігання цьому суспільно-небезпечному прояву злочинності.

У межах загально-соціального запобігання слід проводити постійне підвищення кваліфікації кадрів прес-служб і прес-секретарів з питань ефективної комунікації, громадянського суспільства та принципів участі громадськості в політичних процесах, планування та проведення інформаційних кампаній, забезпечення доступу до інформації тощо.

Щодо заходів спеціально-кримінологічного запобігання пропонується розробити методичні рекомендації з питань безпеки діяльності журналістів, передбачити обов'язкове встановлення охоронної сигналізації в помешканнях працівників ЗМІ і службових приміщеннях та надання їм дозволу на придбання, зберігання, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими металевими снарядами несмертельної дії.

Індивідуальне запобігання має бути спрямоване на поведінку та спосіб життя журналістів, їх особистісні соціальні та психофізичні особливості. Індивідуальне запобігання перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів України – це прогнозована та спланована діяльність суб'єктів профілактики злочинів, що передбачає постійний і системний вплив на уразливих журналістів, передбаченими законом та іншими нормативно-правовими актами, засобами й формами, з метою недопущення вчинення злочинів щодо них, як до потенційних жертв.

При цьому індивідуальне запобігання злочинам, передбачених ст. 171 КК України, здійснюється шляхом застосування як заходів переконання, так і надання допомоги (а в окремих випадках – навіть примусу). Крім того, індивідуальні заходи запобігання повинні здійснюватися самими представниками ЗМІ.

Таким чином, запобігання учиненню злочинів, передбачених ст. 171 КК України має проводитися відповідно до характеру вищевказаних причин та умов й за допомогою лише таких заходів, що спрямовані як на загальне покращення соціальних умов життя кожного конкретного члена суспільства, так і на цілеспрямоване запобігання негативному впливу спеціальних і конкретних (у тому числі психологічних) факторів перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.